किंच मनोवृत्त्यैवपूर्वापराणिशुभाशुभनिमित्तानिशरीराणिज्ञायंतइत्याह मनएवेति भद्रंतइतिसम्यगवधानार्थमाशिषाऽभिनंदति भविष्यतउद्भवं प्राप्स्यतः नभविष्यतः नीचत्वंप्राप्स्यतोऽपिभाविनिरूपाणिशंसति मनएवौदार्यकार्पण्यादिवृत्तिभिः पूर्वमप्येवमेवासीत्पश्चादप्येवमेवभविष्यतीतिज्ञापयतीत्यर्थः ॥ ६६ ॥ ननुकदाचिद्दर्शनानर्हमपिस्वमेप्रतीयते यथापर्वताग्रेसमुद्रः दिवानक्षत्राणि स्वशिरच्छेदइत्यादितत्राह अदृष्टमिति अन्यदेशाश्रयंसमुद्रादिकंपर्वताग्रेनिशाश्रयंनक्षत्रादिकंदिवाअभ्यंगादिक्रियाश्रयंस्वशिरच्छेदनादिनिद्रादिदोषेणहितथाप्रतीयतइत्यनुमंतव्यम् परस्यापितदनुपपत्तेस्तुल्यत्वादितिभावः ॥ ६७ ॥ ननुदरिद्रःक्वचिदात्मानंमहाराजंपश्यति तत्कथमसंभावितंसंगच्छेत्तत्राह सर्वइति आयांतिभोग्यत्वेनप्राप्नुवंति यांतिचभोगानंतरम् यदिचकश्चिदमनाभवेत्तर्ह्येवंनस्यात् नत्वेतदस्तीत्याह सर्वेसमनसइति अतःसर्वेषांसमनस्कत्वान्मनसिचसर्वार्थानांक्रमेणप्रवेशान्नात्यंतादृष्टचरःकस्यापिकश्चिदर्थोऽस्तीत्यर्थः ॥ ६८ ॥ तदेवंसर्वैरपिसर्वेऽर्थाक्रमेणदृश्यंतइत्युक्तम् इदानींयुगपदपिसर्व

मनएवमनुष्यस्यपूर्वरूपाणिशंसति॥ भविष्यतश्चभद्रंतेतथैवनभविष्यतः॥६६॥ अदृष्टमश्रुतंचात्रक्वचिन्मनसिदृश्यते॥ यथातथाऽनुमंतव्यंदेशकालक्रियाश्रयम्॥६७॥ सर्वेक्रमानुरोधेनमनसींद्रियगोचराः॥ आयांतिवर्गशोयांतिसर्वेसमनसोजनाः ॥ ६८॥ सत्वैकनिष्ठेमनसिभगवत्पार्श्ववर्तिनि॥ तमश्चंद्रमसीवेदमुपरज्यावभासते॥ ६९ ॥ नाहंममेतिभावोऽयंपुरुषेव्यवधीयते॥ यावद्बुद्धिमनोक्षार्थगुणव्यूहोह्यनादिमान्॥ ७० ॥ सुप्तिमूर्छोपतापेषुप्राणायनविघाततः ॥ नेहतेऽहमितिज्ञानंमृत्युप्रज्वारयोरपि ॥ ७१ ॥

दर्शनंकदाचिद्भवतीत्याह सत्वैकनिष्ठेभगवत्पार्श्ववर्तिनिभगवद्ध्यानपरेमनसि इदंविश्वमुपरज्यसंयोगमिवप्राप्यावभासते प्रतीत्यनर्हस्यापिकदाचित्प्रतीतौदृष्टांतः चंद्रमसिउपरज्यतमःराहुरिव तदिदंशुद्धेमनसिसर्वविषयस्फुरणंयोगिप्रत्यक्षमितिप्रसिद्धम् ॥६९॥ तदेवंस्थूलदेहनाशेऽपिलिंगदेहस्यानाशादन्यःकर्ताभोक्तेतिदोषोनास्तीत्युक्तं तत्रैवंशंकते ननुलिंगदेहस्यस्थूलदेहद्वारेणैवकर्तृत्वभोक्तृत्वेनतुकेवलस्य तत्रकदाचित्स्थूलदेहाभावेजीवस्यकर्तृत्वभोक्तृत्वाभावान्मुक्तिःप्रसज्येततत्राह अहंममेतिभावः स्थूलदेहसंबंधः पुरुषेजीवेनव्यवधीयते नविच्छिन्नोभवति किंपर्यंतम् बुद्ध्यादीनांव्यूहः परिणामोलिंगं यावदस्ति अनादिमान् अनादिःसन् ॥ ७० ॥ स्वापादावहंकाराद्यभावात्तद्विच्छेदमाशंक्याह द्वाभ्याम् सुप्त्यादिषुउपतापः इष्टवियोगादिदुःखं तेष्वहमितिज्ञानमहंकारः नेहतेनप्रकाशते प्राणायतनानामिंद्रियाणांविघातात् इंद्रियैरहंकारास्पदवस्तुग्रहणेह्यहंकारःस्फुरतिनान्यथेत्यर्थः ॥ ७१ ॥